Focus op opbrengsten of waarden?

We interviewden dr. Ir. Piet Murre, lector didactiek en schoolvakken bij Driestar educatief, voor het Calvijn Contact over sociale media en leren. Ook de prestatiecultuur kwam ter sprake, dit delen we graag in het personeelsblad.

Nederlanders staan bekend als een haastig volkje. Hoe komt dat?
"Dingen die diep wortel geschoten hebben in een cultuur, zijn vaak moeilijk te zien als je er zelf deel van uitmaakt. En ook is vaak moeilijk te traceren waar iets vandaan komt. Ook bestaat het risico dat je teveel van gemiddeldes uitgaat, terwijl individuele personen ook best anders kunnen zijn. Als je met dit in het achterhoofd de gemiddelde autochtone Nederlander vergelijkt met sommige andere culturen, denk ik dat het wel klopt dat we snel resultaat willen zien, en misschien dat ook belangrijker vinden dan bouwen aan een relatie of aan de reputatie van de ander en jezelf. Vaak wordt gewezen op twee dingen: koopmansgeest – kansen zien, handel drijven, resultaat – en tegelijk, ook wel daartegenover: de noodzaak van polderen. Heel letterlijk, omdat je elkaar nodig hebt om de hele polder te behouden. Dan kan het juist wel eens lang duren, denk aan de kabinetsformatie."

In hoeverre is de (doorgeschoten) prestatiecultuur schadelijk voor het onderwijs?
"Hoewel er op zich natuurlijk niks mis is met presteren en kwalitatief goed, degelijk en hoogstaand werk leveren – gebeurde het maar vaker – denk ik dat we hier in Nederland inderdaad een paar risico's lopen.
Allereerst neemt het aantal toetsen, inclusief standaardtoetsen, in de afgelopen decennia gestaag toe. Dat gaat ten koste van tijd die in onderwijs en vorming gestoken kan worden. Ook wordt er vaak (te)veel waarde aan gehecht, omdat alles verantwoord moet worden. En dat heeft weer te maken met in ieder geval enkele samenhangende dingen. Allereerst is er sprake van een gebrek aan vertrouwen en cement in heel de samenleving, mede veroorzaakt door het verdwijnen van de grote verhalen, de zingevende kaders van een samenhangende levensbeschouwing (bijna ongeacht welke).
Ten tweede wordt er niet uitgegaan van de professionaliteit van de docent. Bovendien dresseren we onze leerlingen om vooral te leren voor de toets, de so, de repetitie, het tentamen. Zeker als er soms heel veel so's worden gegeven, omdat ze anders hun huiswerk niet doen. Dan draaien we oorzaak en gevolg om. Het is een vorm van conditionering waar we voorzichtiger mee zouden moeten zijn.
Een derde risico is dat het moeilijk is om inzicht en diepgaande verwerking van leerdoelen en leerstof te toetsen. Zeker standaardtoetsen hebben dan de neiging om te toetsen wat je makkelijker kunt toetsen in meerkeuzevragen, namelijk vooral pure feitjes. Die zijn op zich niet onbelangrijk natuurlijk, maar als ze niet ingebed zijn in een verband, zijn ze vrij zinloos en worden juist ook weer snel vergeten. Als op basis van zulke toetsen ingrijpende beslissingen worden genomen, bijvoorbeeld bij de determinatie, moet je je achter de oren krabben.
Een laatste punt is dat docenten vaak best weten hoe ver een leerling gevorderd is in hun vak. Dan is de toets hooguit nog interessant als bevestiging daarvan. En die bevestiging heb je niet zo vaak nodig. Het is zinvoller om toetsen in te zetten om gerichte, gedoseerde feedback te geven aan een leerling, en om een onvoldoende niet te accepteren, maar te beschouwen als 'nog niet voldoende': er moet op bepaalde punten nog verbeterd en geleerd worden.

Wat geeft u onze docenten mee?
"Soms denk ik: we oogsten wat we zaaien. Als we zelf toetsen belangrijk vinden en dat als graadmeter beschouwen voor de prestatie, dan is het geen wonder dat leerlingen zich ook alleen daarvoor inspannen. Aan de andere kant: we zijn allemaal geroepen om trouw ons werk te doen, zoals de engelen in de hemel (HC zondag 49). Ook leerlingen. Dat kun je bevorderen met het werken vanuit zinvolle gehelen. Maar ook door de nadruk te leggen op belangrijke waarden of deugden. Ik heb daar in Engeland indrukwekkende voorbeelden van gezien. Dan komt dat eerst en dan volgen automatisch, maar niet zonder inspanning, de studieresultaten."

We oogsten wat we zaaien

Indrukwekkende voorbeelden in Engeland?
"Ik bezocht scholen die een leerlingenpopulatie hebben vanuit achterstandsgebieden, met kinderen vanuit volstrekt seculiere huize, moslims en christenen door elkaar. Heel concrete en voortdurende aandacht voor waarden als determination, compassion, honourable purpose, humility (volharding en wilskracht, medelijden, nastrevenswaardige doelen, nederigheid) zorgde ervoor dat het hele klimaat op school veranderde. Het werd veel positiever, leergerichter, meedogender (maar zeker niet soft, denk aan determination). Alle leerlingen hadden een kaartje met de zeven waarden. De docenten verwezen er regelmatig naar. Er werden stukjes les aan gewijd aan de hand van wat zich voordeed. De directeur kende alle 1100 leerlingen. Het opkomstpercentage van ouders was nagenoeg 100% (en dat was eerder vrijwel nihil). De vloer was schoon, de uniformen netjes en het gedrag tegenover bezoekers beleefd. De resultaten stegen vervolgens ook en in vijf jaar tijd was de school de beste van een grote regio. Maar het ging niet vanzelf. Het was keihard werken. Met zijn allen. Men was heel openhartig over de herkomst van deze waarden, namelijk de Bijbel en het leven van de Heere Jezus. Zulke voorbeelden zijn moedgevend."

Als ik alles nog eens samenvat: niet te veel toetsen, wat je toetst gebruiken om feedback te geven, werken vanuit zinvolle gehelen, werken aan karaktervorming en dat alles plaatsen in een hoger licht. Ik heb bewondering voor docenten die hier dag in dag uit mee bezig zijn."